

Guidelines for Creating Educational Partners between the Thai Traditional Medicine Establishments and the School of Traditional and Alternative Medicine

Pranee Kamkaew^{1*} Chadaporn Saema¹ Kanyanoot Taoprasert¹ Rusanee Mama¹ and Jintana Nunta¹

¹ School of Traditional and Alternative Medicine, Chiang Rai Rajabhat University, Thailand

* Corresponding author. E-mail: nong_pranee@hotmail.com

ABSTRACT

This article aimed to study guidelines for creating educational partners between the Thai traditional medicine establishments and the School of Traditional and Alternative Medicine (STAM). This research methodology was qualitative research by reviewing relevant literature and conducting focus group discussions. There were 18 key informants by sampling purposive including representatives or relatives or employees of Thai traditional medicine entrepreneurs in Mueang district, Chiang Rai province. The tool used in the research was the focus group discussion forms. The data were analyzed by using content analysis techniques. The result of the study found that the Thai traditional medicine establishments that can be developed as educational partners of STAM in all 4 types as follows: 1) Thai traditional medicine hospital (Thai traditional medicine clinic), 2) Traditional pharmacy shop or herbal pharmaceutical, 3) Plant or herb shop, and 4) Health establishments. There are 6 guidelines for creating educational partners between Thai traditional medical establishments and STAM, namely 1) practicum of Thai traditional medicine center for students; 2) a source of study visits for students and personnel; 3) support graduates careers; 4) the market supports herbal products or herbal raw materials; 5) student sources to study to STAM and 6) sources of personnel to enter short-term training courses.

Keywords: Educational Partners, Thai Traditional Medicine Establishments, School of Traditional and Alternative Medicine

แนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาระหว่างสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทย กับวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก

ปราณี คำแก้ว^{1*} ชฎาพร แซ่ม้า¹ กันยานุช เทาประเสริฐ¹ รุสนี มามะ¹ และ จินตนา นันต๊ะ¹

¹ วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: nong_pranee@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาระหว่างสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยกับวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนทายาท ญาติ หรือพนักงานของสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จำนวน 18 คน ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า สถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยที่สามารถพัฒนาเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษาของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกมี 4 ประเภท ได้แก่ 1) สถานพยาบาลการแพทย์แผนไทย (คลินิกการแพทย์แผนไทย) 2) ร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพร 3) ร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพร และ 4) สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ซึ่งแนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาระหว่างสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยกับวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกมีจำนวน 6 แนวทาง ได้แก่ 1) เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา 2) เป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักศึกษาและบุคลากร 3) เป็นตลาดรองรับการจ้างงานของบัณฑิต 4) เป็นตลาดรองรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพร 5) เป็นแหล่งป้อนผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหลักสูตรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ และ 6) เป็นแหล่งป้อนบุคลากรเข้าอบรมหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น

คำสำคัญ: หุ้นส่วนทางการศึกษา, สถานประกอบการด้านการแพทย์ไทย, วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก

© 2024 JSSP: Journal of Social Science Panyapat

บทนำ

การแพทย์แผนไทยถูกบรรจุเป็นแนวนโยบายแห่งรัฐ ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 55 กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง เสริมสร้างให้ประชาชน มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค และส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทยให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งต้องครอบคลุมการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมและป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) ขณะเดียวกันก็มีแผนยุทธศาสตร์ต่างๆ ขึ้นมารองรับการขับเคลื่อนงานด้านการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรที่สำคัญ ได้แก่ 1) ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580) ได้กำหนดเป้าหมายของประเทศไทยในอนาคตภายใต้วิสัยทัศน์ ประเทศไทยที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อตอบสนองต่อการบรรลุซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติในการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ระดับสูง เป็นประเทศพัฒนาแล้วและสร้างความสุขของคนไทย สังคมมีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรม ประเทศสามารถแข่งขันได้ในระบบเศรษฐกิจโดยด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน ที่มุ่งเน้นการยกระดับการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึงควบคู่กับการปลูกฝังระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ และให้โอกาสและสิทธิในการพัฒนาคนทุกช่วงวัยในการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ถือเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรือง เป็นประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนต่อไป โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้าง

ความสามารถในการแข่งขัน ประเด็นที่ 1 การเกษตรสร้างมูลค่า มุ่งเน้นการนำเกษตร อัตลักษณ์พื้นถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเป็นผลิตภัณฑ์การเกษตร ผลิตภัณฑ์มูลค่าสูงจากฐานทรัพยากรชีวภาพ เพื่อเพิ่มมูลค่าในผลิตภัณฑ์และสินค้าเกษตร ด้วยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ประเด็นที่ 2 อุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคตเน้นการพัฒนา อุตสาหกรรมชีวภาพและอุตสาหกรรมและบริการการแพทย์ครบวงจร ประเด็นที่ 3 สร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว ที่เน้นพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงามและแพทย์แผนไทย มุ่งเน้นการสร้างแตกต่างและเอกลักษณ์จากการ ให้บริการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยว และประเด็นที่ 5 พัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่ มุ่งเน้น การสร้างผู้ประกอบการอัจฉริยะ สร้างโอกาสเข้าถึงบริการทางการเงิน การตลาด ข้อมูล และสามารถปรับตัวและโอกาส การเข้าถึงบริการภาครัฐ (ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580), 2561) 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิปัญญา ไทย สุขภาพวิถีไทย ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560 - 2564 ซึ่งมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาและขับเคลื่อนระบบภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ ที่ประกอบด้วยการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกร่วมกัน โดยผ่าน 3 ระบบทางเลือก ได้แก่ (1) สร้างภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทยให้เข้มแข็ง (Wisdom) (2) บูรณาการระบบการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์ทางเลือกและระบบยาจากสมุนไพรกับระบบการแพทย์อื่นๆ (Integration of Health Service Systems) และ (3) เสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชน บุคลากร และเครือข่าย (Capacity Building) (คณะกรรมการพัฒนาภูมิ ปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2560) 3) แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการ พัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560 - 2564 ซึ่งมีวิสัยทัศน์ “สมุนไพรไทย” เพื่อความมั่นคงทางสุขภาพและความยั่งยืน ของเศรษฐกิจไทย โดยมุ่งเน้นให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งออกวัตถุดิบสมุนไพรคุณภาพและผลิตภัณฑ์สมุนไพรชั้นนำของ ภูมิภาคอาเซียน โดยมีเป้าหมายหลัก 4 ประเด็น ได้แก่ (1) พัฒนาสมุนไพรไทยให้เป็นที่ยอมรับ (2) ผลิตภัณฑ์สมุนไพรได้ มาตรฐาน มีคุณภาพ และสร้างมูลค่าเพิ่ม (3) เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสมุนไพรไทย และ (4) ส่งเสริมให้เกิด ความรู้ ความเข้าใจและการใช้สมุนไพรซึ่งเป็นแผนแม่บทที่เน้นการพัฒนาสมุนไพรไทย ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งออกวัตถุดิบสมุนไพรคุณภาพและผลิตภัณฑ์สมุนไพรชั้นนำของภูมิภาคอาเซียนและมูลค่า ของวัตถุดิบสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สมุนไพรภายในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างน้อย 1 เท่าตัว (กระทรวงสาธารณสุข และองค์กร ภาครัฐ - เอกชน, 2560) ซึ่งแผนแม่บทนี้ได้ดำเนินการต่อเนื่อง จนกระทั่งเกิดแผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 รวมถึงมีการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2566 - 2570 ขึ้น เพื่อรองรับการขับเคลื่อนการ พัฒนาและส่งเสริมสมุนไพรตลอดห่วงโซ่มูลค่าให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับ และสร้าง มูลค่าเพิ่มแก่สมุนไพรได้ โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์ขึ้น 5 ด้าน ได้แก่ (1) การส่งเสริมการผลิตและแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพรที่มี คุณภาพและมาตรฐาน (2) การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของผู้ประกอบการและอุตสาหกรรมสมุนไพรตลอดห่วงโซ่ อุปทาน (3) การส่งเสริมการตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพร (4) การส่งเสริมการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรอย่างเหมาะสม และ (5) การพัฒนาระบบนิเวศที่สนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาสมุนไพรไทยอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (คณะกรรมการนโยบายสมุนไพรแห่งชาติ, 2565)

วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกได้รับการรับรองจากคณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผน ไทยให้เป็นสถาบันการศึกษาการแพทย์แผนไทยแห่งแรก ตามมาตรา 33(1)(ข) แห่ง พ.ร.บ.การประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้เปิดสอนในหลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต (พท.บ.) หลักสูตรการแพทย์แผนไทยมหาบัณฑิต (พท.ม.) และ หลักสูตรการแพทย์แผนไทยดุษฎีบัณฑิต (พท.ด.) เพื่อผลิตกำลังคนสาขาการแพทย์แผนไทยที่มีคุณภาพตอบสนองความ ต้องการของสังคมและประเทศ และเป็นผู้นำการบุกเบิกการผลิตบัณฑิตแพทย์แผนไทยวิชาชีพระดับปริญญาตรี ซึ่งมีสิทธิ สอบขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยพร้อมกันทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ เวชกรรมไทย เภสัช กรรมไทย การนวดไทย และการฝังเข็มไทย โดยมุ่งเน้นผลิตบัณฑิตแพทย์แผนไทยให้เป็นแพทย์ที่สามารถรักษาโรคได้จริง และมีขีดความสามารถในการประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยที่มีสมรรถนะในการแข่งขันเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน ของสภาการแพทย์แผนไทยและเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา โดยหลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิชา การแพทย์แผนไทย ได้รับการพัฒนาและปรับปรุงมาจนถึงฉบับที่ 5 ซึ่งหลักสูตรฉบับปัจจุบันดังกล่าวเป็นหลักสูตรที่ตอบสนอง ความต้องการของยุคใหม่ที่ปัจจุบันมีแนวโน้มเลือกเรียนต่อในสาขาวิชาที่มีอาชีพชัดเจน สามารถประกอบการหรือทำงาน

ได้จริง รวมทั้งตอบสนองความต้องการของแหล่งงานและผู้ใช้บัณฑิตทั้งภาครัฐและเอกชน โดยองค์ความรู้เหล่านี้นอกจากตอบสนองความต้องการของผู้เรียนยุคปัจจุบันที่เข้าศึกษาในหลักสูตรระดับปริญญาตรี (Degree) แล้ว ยังสามารถรองรับผู้เรียนทุกช่วงวัยที่สนใจเข้าฝึกอบรมในหลักสูตรระยะสั้น (Non Degree) ได้อีกด้วย ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2565 วิทยาลัยการแพทย์ฯ ยังได้รับการรับรองเป็นสถาบันซึ่งได้รับอนุญาตให้ถ่ายทอดความรู้สำหรับการฝึกอบรมในหลักสูตรวิชาชีพการแพทย์แผนไทยตามมาตรฐาน 12(2)(ก) หรือการรับรองตัวศิษย์ในด้านเวชกรรมไทยและเภสัชกรรมไทย สำหรับรองรับผู้สนใจเรียนในหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยหรือฝึกอบรมในหลักสูตรระยะสั้นเพื่อรับใบประกาศนียบัตร ในรูปแบบ Up-Skill, Re-Skill หรือ New Skill (วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก, 2560) และได้เปิดหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ ขึ้นมาอีกหนึ่งหลักสูตร (วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2565)

ซึ่งการผลิตบัณฑิตของวิทยาลัยการแพทย์ฯ นี้ สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์ของแผนการศึกษาแห่งชาติที่สำคัญในการพัฒนาไว้ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนาคน การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างโอกาสความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา ยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารการศึกษา โดยมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาไทย ได้แก่ ภาครัฐ ครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาผู้บริหาร ผู้เรียน ผู้ปกครอง และภาคเอกชน ชุมชน จะเห็นได้ว่าทุกภาคส่วนเป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาไทยให้สามารถผลิตคนที่มีคุณภาพในแต่ละมิติเพื่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีความเชี่ยวชาญตามสาขาวิชาการหรือวิชาชีพที่ตนถนัด สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประเทศและสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับโลก พัฒนาบุคคลให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และทักษะที่จำเป็น เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ เข้าใจสังคมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อรองรับสังคมโลกที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคต มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ และตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนด้านการอุดมศึกษา และต้องเชื่อมโยงกับการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่าเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับทรัพยากรบุคคลของประเทศในการเข้ารับการศึกษาระดับอุดมศึกษารวมทั้งส่งเสริมให้มีการศึกษาอบรมเพื่อเสริมสร้างทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลและการศึกษาตลอดชีวิต (พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562, 2562)

ทั้งนี้ การศึกษาแนวทางการสร้างหุ่นส่วนทางการศึกษากับสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยเป็นการต่อยอดงานวิจัยโดยมีพื้นที่การวิจัยคืออำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งดำเนินการควบคู่กับเรื่อง การประเมินศักยภาพของสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยที่สามารถพัฒนาเป็นหุ่นส่วนทางการศึกษาของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก ได้ข้อสรุปว่า ศักยภาพของสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยที่สามารถพัฒนาเป็นหุ่นส่วนทางการศึกษาของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกทั้ง 4 ประเภท มีศักยภาพ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความพร้อมของอาคารสถานที่และการให้บริการ โดยมีทำเลที่ตั้งอยู่ทั้งใจกลางเมืองและชนเมือง อยู่ติดกับถนนสายหลักและมีสถานที่จอดรถรวมทั้งสามารถให้บริการได้ตามความต้องการของผู้รับบริการ 2) ด้านความพร้อมของบุคลากรในสถานประกอบการ มีบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในการให้บริการที่เหมาะสม และ 3) ด้านองค์ความรู้ที่สามารถแลกเปลี่ยนหรือพัฒนาร่วมกันระหว่างสถานประกอบการกับวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก (ขุภาพร แซ่ม้า และคณะ, 2566) ดังนั้นเพื่อให้การจัดการศึกษาของวิทยาลัยการแพทย์ฯ มีเครือข่ายที่หลากหลายและเป็นเครือข่ายในพื้นที่ใกล้เคียงกับที่ตั้งของวิทยาลัยการแพทย์ฯ สำหรับรองรับการผลิตบัณฑิตในด้านการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร รวมทั้งตอบสนองต่อนโยบายและยุทธศาสตร์ต่างๆ ข้างต้นได้ จึงสนใจศึกษาแนวทางการสร้างหุ่นส่วนทางการศึกษาระหว่างสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยกับวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาระหว่างสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยกับวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสนทนากลุ่ม โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ทายาท ญาติ หรือพนักงานของสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนจากทายาท ญาติ หรือพนักงานของสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จำนวน 18 คน ที่มีศักยภาพเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษากับวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก ทั้ง 4 ประเภท ประกอบด้วย 1) สถานพยาบาลการแพทย์แผนไทย (คลินิกการแพทย์แผนไทย) จำนวน 4 คน 2) ร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพร จำนวน 1 คน 3) ร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพร จำนวน 8 คน และ 4) สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 18 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งมีเกณฑ์การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากทายาท ญาติ หรือพนักงานของสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ที่ยินยอมให้ข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มกับผู้วิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม จากตัวแทนทายาท ญาติ หรือพนักงานของสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ทั้ง 4 ประเภท ดังกล่าวข้างต้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

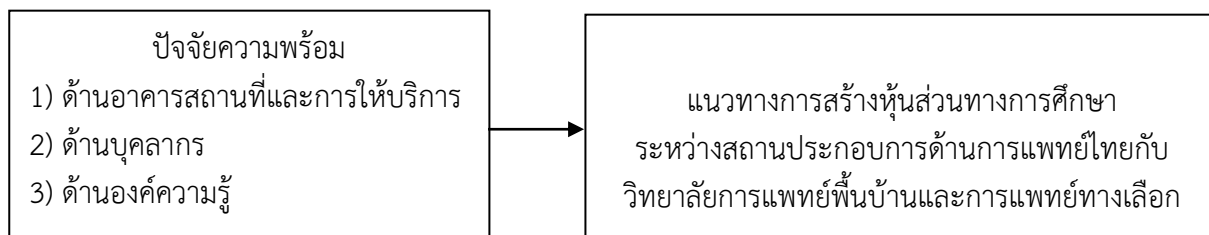
การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาจำนวนสถานประกอบการในจังหวัดเชียงรายจากเอกสารและฐานข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และจัดทำฐานข้อมูลสถานประกอบการในจังหวัดเชียงราย 2) ลงพื้นที่เพื่อสนทนากลุ่มกับตัวแทนทายาท ญาติ หรือพนักงานของสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 3) วิเคราะห์ข้อมูลของสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยแต่ละแห่งเพื่อสรุปแนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาระหว่างสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยกับวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งเนื้อหาที่ได้จากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และการสนทนากลุ่ม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลของสถานประกอบการที่ได้จากการลงพื้นที่แต่ละแห่ง เพื่อสรุปแนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาของสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยแต่ละแห่งในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เริ่มจากการแจกแจงข้อมูลที่มีประเด็นแตกต่างกัน รวมกลุ่มประเด็นที่คล้ายคลึงกัน จากนั้นจัดหมวดหมู่ข้อมูล อธิบายและตีความข้อมูล สังเคราะห์ข้อค้นพบ พร้อมทั้งสรุปข้อค้นพบและนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาแนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาระหว่างสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยกับวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก ได้กำหนดตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยความพร้อมด้านอาคารสถานที่และการให้บริการ ปัจจัยความพร้อมด้านบุคลากร และปัจจัยความพร้อมด้านองค์ความรู้ ซึ่งสามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. แนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาระหว่างสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยกับวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก

สถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ สถานพยาบาลการแพทย์แผนไทย (คลินิกการแพทย์แผนไทย) ร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพร ร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพร และสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ) มีโอกาสและความเป็นไปได้ในการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาด้านการแพทย์ไทยระหว่างสถานประกอบการแต่ละประเภทกับวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก โดยสามารถเป็นเครือข่ายความร่วมมือทั้งเชิงวิชาการและวิชาชีพ เนื่องจากวิทยาลัยการแพทย์ฯ เป็นหน่วยงานราชการที่นอกจากมีพันธกิจในการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้แล้วยังมีพันธกิจหลักในการผลิตบัณฑิตทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก รวมถึงมีหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นเพื่อรองรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนทุกช่วงวัยโดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่น โดยสามารถสรุปแนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาของสถานประกอบการแต่ละประเภทกับวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก ได้ดังนี้

1.1 แนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษากับสถานพยาบาลการแพทย์แผนไทย (คลินิกการแพทย์แผนไทย)

ผลการศึกษาทำให้ได้ข้อสรุปแนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาระหว่างสถานพยาบาลการแพทย์แผนไทย (คลินิกการแพทย์แผนไทย) กับวิทยาลัยการแพทย์ฯ ดังนี้

1.1.1 เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา คลินิกการแพทย์แผนไทยสามารถเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้กับนักศึกษาในหลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย และหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ ของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก โดยนักศึกษาหลักสูตรการแพทย์แผนไทยที่เข้าไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพ มีโอกาสในการเพิ่มทักษะความชำนาญในการรักษาโรคด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย และได้เรียนรู้การประกอบการคลินิกการแพทย์แผนไทย ส่วนนักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ ได้ฝึกในการเรียนรู้และศึกษาความต้องการของแพทย์แผนไทยในคลินิกเกี่ยวกับวัตถุดิบหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่จำเป็นต้องใช้กับผู้ป่วยในคลินิกการแพทย์แผนไทย เพื่อให้สามารถพัฒนาวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ตอบสนองต่อการดูแลผู้ป่วยของคลินิกการแพทย์แผนไทย ทั้งนี้ คลินิกการแพทย์แผนไทยที่มาเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษากับวิทยาลัยการแพทย์ฯ นั้น ทำให้คลินิกการแพทย์แผนไทยได้กำลังคนที่เป็นนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพมาช่วยในการดูแลรักษาผู้ป่วยในคลินิก และคลินิกมีโอกาสดำเนินการรักษากลุ่มโรค/อาการใหม่ๆ รวมทั้งกระบวนการรักษาหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่จะใช้รักษาผู้ป่วยในคลินิกเพิ่มเติม เนื่องจากการได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้ทางวิชาการจากวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก

1.1.2 เป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักศึกษาและบุคลากร คลินิกการแพทย์แผนไทยสามารถเป็นแหล่งศึกษาดูงานให้กับนักศึกษาและบุคลากรของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก โดยนักศึกษาหลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย มีโอกาสได้ศึกษารูปแบบคลินิกการแพทย์แผนไทยที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้ภายหลังสำเร็จการศึกษาบัณฑิตแพทย์แผนไทยสามารถไปประกอบการคลินิกการแพทย์แผนไทยอิสระได้อย่างถูกต้อง สำหรับนักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ สามารถไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับโรค/อาการที่แพทย์แผนไทยรักษาในคลินิก และยาหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่คลินิกการแพทย์แผนไทยต้องการใช้

เพื่อให้ภายหลังสำเร็จการศึกษามีบัณฑิตสามารถไปผลิตวัตถุดิบสมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ตรงตามความต้องการของคลินิกการแพทย์แผนไทย ส่วนบุคลากรของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก โดยเฉพาะอาจารย์แพทย์แผนไทยวิชาชีพได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบคลินิก เมนูบริการและผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ใช้ในคลินิกการแพทย์แผนไทย เพื่อให้สามารถนำมาเป็นกรณีศึกษาสำหรับสอนนักศึกษาได้ หรือร่วมมือกับคลินิกการแพทย์แผนไทยในการพัฒนางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับด้านคลินิกหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรร่วมกันได้ นอกจากนี้วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกก็เป็นแหล่งศึกษาดูงานให้กับคลินิกการแพทย์แผนไทยได้อีกด้วย เนื่องจากวิทยาลัยการแพทย์ฯ มีโรงพยาบาลสาธิตการแพทย์แผนไทย และเป็นสถาบันการศึกษาที่ทำ การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยเฉพาะความรู้ทาง ด้านทฤษฎีต่างๆ ที่จะไปสนับสนุนการอธิบายการเกิดโรคและกระบวนการรักษาโรค จนถึงกรรมวิธีในการรักษาโรคใหม่ๆ ทำให้บุคลากรในคลินิกสามารถนำไปปรับใช้ในคลินิกการแพทย์แผนไทยได้

1.1.3 เป็นตลาดรองรับการเข้างานของบัณฑิต คลินิกการแพทย์แผนไทย มีความต้องการแพทย์แผนไทยวิชาชีพที่มีฝีมือในการรักษาโรคที่บูรณาการกรรมวิธีการรักษาโรคทั้ง 4 กรรมวิธี คือ เกษัชเวช หัตถเวช โภชนเวช และจิตเวช และสามารถนำทฤษฎีต่างๆ ไปอธิบายโรค/อาการเจ็บป่วย กระบวนการรักษาโรคจนถึงผลการรักษา เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้ป่วยที่มารับบริการในคลินิก ดังนั้นนักศึกษาแพทย์แผนไทยที่ไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพในคลินิกการแพทย์แผนไทย มีโอกาสได้เข้างานทันทีภายหลังสำเร็จการศึกษา เนื่องจากคลินิกการแพทย์แผนไทยต้องการองค์ความรู้ในการรักษาโรคใหม่ๆ ซึ่งองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่วิทยาลัยการแพทย์ฯ พัฒนาขึ้นในแต่ละปีจะเผยแพร่องค์ความรู้เหล่านั้นผ่านบัณฑิตแพทย์แผนไทย ดังนั้นเมื่อคลินิกการแพทย์แผนไทยรับบัณฑิตจากวิทยาลัยการแพทย์ฯ ไปก็เปรียบเสมือนได้องค์ความรู้หรือกระบวนการรักษาโรคใหม่ๆ อีกด้วย

1.1.4 เป็นตลาดรองรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพร คลินิกการแพทย์แผนไทยมีการรักษาโรคด้วยการใช้ยาหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรในการรักษาผู้ป่วย ทำให้แต่ละคลินิกมีความต้องการผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพรไปใช้ ซึ่งวิทยาลัยการแพทย์ฯ มีหลักสูตรที่ผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้เชี่ยวชาญการผลิตวัตถุดิบสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ ดังนั้นเมื่อคลินิกการแพทย์แผนไทยเป็นเครือข่ายทางการศึกษาร่วมกับวิทยาลัยการแพทย์ฯ แล้วก็มีโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพรที่ตอบสนองต่อความต้องการของคลินิกโดยตรง

1.1.5 เป็นแหล่งป้อนผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหลักสูตรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ แพทย์แผนไทยหรือพนักงานที่ทำงานในคลินิกการแพทย์แผนไทย มีโอกาสส่งลูกหลานที่สนใจเข้ามาศึกษาต่อหลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิตของวิทยาลัยการแพทย์ฯ เนื่องจากสามารถประกอบการคลินิกการแพทย์แผนไทยส่วนตัวได้ภายหลังสำเร็จการศึกษา หรือบางคนสามารถมาสานต่อกิจการของครอบครัวในอนาคตได้

1.1.6 เป็นแหล่งป้อนบุคลากรเข้าอบรมหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น เจ้าของคลินิกการแพทย์แผนไทยสามารถส่งบุคลากรมาฝึกอบรมระยะสั้นที่วิทยาลัยการแพทย์ฯ เพื่อเพิ่มศักยภาพของบุคลากรในด้านต่างๆ โดยเฉพาะฝีมือการรักษาโรคที่สามารถนำไปปรับใช้ในคลินิกการแพทย์แผนไทยได้ เนื่องจากวิทยาลัยการแพทย์ฯ เป็นสถาบันการศึกษาที่มีพันธกิจด้านการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ ดังนั้นสามารถสนับสนุนข้อมูลทางวิชาการให้กับคลินิกการแพทย์แผนไทยแต่ละแห่งได้

1.2 แนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษากับร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพร

ผลการศึกษาทำให้ได้ข้อสรุปแนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาระหว่างร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรกับวิทยาลัยการแพทย์ฯ ดังนี้

1.2.1 เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา ร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรสามารถเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้กับนักศึกษาหลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย เนื่องจากบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาศึกษาหลักสูตรนี้ที่สอบได้ไปประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยด้านเภสัชกรรมไทย มีสิทธิ์เปิดร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรได้ตามกฎหมาย ดังนั้นทำให้นักศึกษาได้เห็นตัวอย่างรูปแบบของร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อให้ภายหลังสำเร็จการศึกษามีบัณฑิตสามารถไปประกอบกิจการได้อย่างถูกต้อง สำหรับนักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพจะได้ฝึกและเรียนรู้เกี่ยวกับ

ประเภทยาหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีจำหน่ายตามร้านขายยาและความต้องการของผู้บริโภคเพื่อให้นักศึกษาสามารถนำมาเป็นแนวคิดในการพัฒนาวัตถุดิบสมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค

1.2.2 เป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักศึกษาและบุคลากร ร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรเปิดโอกาสให้นักศึกษาและบุคลากรของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก เข้าศึกษาดูงานได้ทั้งในรายวิชาเรียนและรายวิชาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ รวมถึงกิจกรรมเสริมนอกห้องเรียน โดยเฉพาะการศึกษาดูงานที่เกี่ยวกับรูปแบบของร้านขายยาแผนโบราณที่ถูกต้องตามกฎหมาย ระบบบริหารจัดการ หรือผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายภายในร้านขายยาแผนโบราณ

1.2.3 เป็นตลาดรองรับการเข้างานของบัณฑิต ร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรสามารถเป็นตลาดรองรับบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิชาการแพทย์แผนไทยที่มีใบประกอบวิชาชีพสาขาเภสัชกรรมไทยไปทำงานเป็นเภสัชกรไทยประจำร้านขายยาแผนโบราณ

1.2.4 เป็นตลาดรองรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพร ร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรสามารถเป็นแหล่งรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากลูกศิษย์ของวิทยาลัยการแพทย์ฯ ที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วและไปประกอบการด้านการผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพร ซึ่งถือเป็นเครือข่ายความร่วมมือร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษา ศิษย์เก่า และสถานประกอบการ

1.2.5 เป็นแหล่งป้อนผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหลักสูตรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ เจ้าของหรือพนักงานของร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีโอกาสส่งลูกหลานมาศึกษาต่อหลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย และหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ เพื่อไปช่วยเหลือและสานต่อกิจการร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรของครอบครัวในอนาคตได้

1.3. แนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษากับร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพร ผลการศึกษาทำให้ได้ข้อสรุปแนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาระหว่างร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพรกับวิทยาลัยการแพทย์ฯ ดังนี้

1.3.1 เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา ร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพรสามารถเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้กับนักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่ผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้เชี่ยวชาญการผลิตสมุนไพรที่ใช้ทำยาและเชี่ยวชาญผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ ทำให้นักศึกษาสามารถนำประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกไปปรับประยุกต์ในการประกอบกิจการด้านการผลิตวัตถุดิบสมุนไพรของตนเองได้ภายหลังสำเร็จการศึกษา สำหรับร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพรเมื่อเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษาหรือเครือข่ายร่วมกันแล้วนั้นทำให้ได้กำลังคนที่เป็นนักศึกษาฝึกงานไปช่วยทำงานทั้งการหาฐานข้อมูลต้นไม้หรือต้นสมุนไพรต่างๆ ของร้าน การเพาะพันธุ์ ขยายพันธุ์ การปลูกและเก็บเกี่ยว ถือว่าได้กำลังคนที่เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการผลิตวัตถุดิบสมุนไพรเป็นอย่างดี

1.3.2 เป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักศึกษาและบุคลากร ร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพรสามารถเป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักศึกษาและบุคลากรของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก โดยเฉพาะรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตวัตถุดิบสมุนไพรหรือการประกอบการวัตถุดิบสมุนไพร เพื่อให้ให้นักศึกษาและบุคลากรได้เรียนรู้เกี่ยวกับชนิดและรูปลักษณะของสมุนไพรที่มีจำหน่ายในร้าน หรือศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินกิจการของร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพร นอกจากนี้วิทยาลัยการแพทย์ฯ ยังเปิดโอกาสให้บุคลากรหรือพนักงานของร้านมาศึกษาดูงานที่วิทยาลัยการแพทย์ฯ ได้ เนื่องจากมีศูนย์ข้อมูลสมุนไพรลุ่มน้ำโขงและเป็นแหล่งสะสมต้นพันธุ์พืชสมุนไพร ไม่น้อยกว่า 1,500 ชนิด รวมถึงมีเครือข่ายที่ปลูกวัตถุดิบสมุนไพรด้วย ทำให้ร้านสามารถนำข้อมูลหรือความรู้ที่ได้ไปปรับใช้กับการประกอบกิจการของร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพรได้

1.3.3 เป็นตลาดรองรับการเข้างานของบัณฑิต ร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพรเป็นตลาดรองรับการเข้าทำงานของบัณฑิตที่จบหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพได้ เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพรไม่ได้รับจากที่อื่นมาขายอย่างเดียว แต่มีการผลิตเองเพื่อจำหน่ายด้วย ดังนั้นจึงต้องการบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญการผลิตสมุนไพรไปช่วย โดยมีโอกาสรับบัณฑิตที่เข้าไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพแล้วสามารถเข้าทำงานได้ทันทีภายหลังสำเร็จการศึกษา

1.3.4 เป็นตลาดรองรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพร ร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพรมีโอกาสเป็นตลาดรองรับต้นสมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพรจากบัณฑิตที่จบสาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพหรือเครือข่ายของวิทยาลัยการแพทย์ฯ ทำให้ร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพรสามารถขยายกิจการและขยายเครือข่ายของร้านได้ ประกอบกับได้สินค้าจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญการผลิตวัตถุดิบสมุนไพรโดยตรง ทำให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพ

1.3.5 เป็นแหล่งป้อนผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหลักสูตรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ ร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพรมีโอกาสส่งลูกหลานมาเรียนต่อหลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ เพื่อไปช่วยพัฒนาหรือสานต่อกิจการของร้านได้ในอนาคต และทำให้วิทยาลัยการแพทย์ฯ มีเครือข่ายที่จะป้อนผู้เรียนเข้ามาศึกษาต่อในหลักสูตรต่างๆ ที่เปิดสอนในวิทยาลัยการแพทย์ฯ เพิ่มขึ้น

1.3.6 เป็นแหล่งป้อนบุคลากรเข้าอบรมหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น ร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพรที่ทำการผลิตสินค้าเองตั้งแต่การเพาะพันธุ์ ขยายพันธุ์ การปลูกต้นไม้หรือต้นสมุนไพร สามารถส่งบุคลากรของร้านมาฝึกอบรมระยะสั้นได้ตามความสนใจของร้านที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับงานของร้าน เนื่องจากวิทยาลัยการแพทย์ฯ มีการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นเพื่อบริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นที่สนใจ

1.4. แนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษากับสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ

ผลการศึกษาทำให้ได้ข้อสรุปแนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาระหว่างสถานประกอบการเพื่อสุขภาพกับวิทยาลัยการแพทย์ฯ ดังนี้

1.4.1 เป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักศึกษาและบุคลากร สถานประกอบการเพื่อสุขภาพสามารถเป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักศึกษาและบุคลากรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับประเภทผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ใช้ในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพทั้งประเภทร้านนวดเพื่อสุขภาพ สปาเพื่อสุขภาพ หรือร้านนวดเพื่อเสริมความงาม เพื่อให้สามารถนำแนวคิดและความต้องการผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่สถานประกอบการเพื่อสุขภาพใช้กับผู้รับบริการ เพื่อมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ตอบโจทย์ของลูกค้าในสถานประกอบการ ทั้งนี้สถานประกอบการเพื่อสุขภาพยังมีโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นแบรนด์ของตนเองหรือสามารถเสนอผลิตภัณฑ์ที่ต้องการใช้ให้วิทยาลัยการแพทย์ฯ พัฒนาหรือปรับปรุงให้โดยความร่วมมือกันระหว่างสถานประกอบการกับวิทยาลัยการแพทย์ฯ ซึ่งสามารถดำเนินการผ่านโครงการหรืองานวิจัยของนักศึกษาหรือผ่านบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพได้

1.4.2 เป็นตลาดรองรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพร สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ มีการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรประกอบการให้บริการในสถานประกอบการอยู่แล้ว ดังนั้นบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากสาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ มีโอกาสได้เครือข่ายประเภทสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่จะตลาดรองรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพรเพิ่มขึ้น และสถานประกอบการเพื่อสุขภาพก็สามารถแจ้งความต้องการในการพัฒนาหรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้ตอบสนองต่อการบริการลูกค้าได้อีกด้วย เนื่องจากมีการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาหรือเป็นเครือข่ายร่วมกับวิทยาลัยการแพทย์ฯ ดังนั้นสามารถร่วมมือกันพัฒนาได้ทั้งบุคลากรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ นักศึกษาหรือบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา

1.4.3 เป็นแหล่งป้อนผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหลักสูตรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ เจ้าของหรือพนักงานของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพมีโอกาสส่งลูกหลานมาเรียนต่อในหลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย เพื่อไปประกอบการคลินิกการแพทย์แผนไทยสำหรับบริการรักษาโรค หรือเรียนต่อในหลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพเพื่อสามารถประกอบการด้านวัตถุดิบหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่สามารถเป็นหุ้นส่วนกับสถานประกอบการเพื่อสุขภาพในอนาคตได้ หรือไปสานต่อและต่อยอดกิจการเดิมของครอบครัวได้

1.4.4 เป็นแหล่งป้อนบุคลากรเข้าอบรมหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น สถานประกอบการเพื่อสุขภาพมีโอกาสส่งพนักงานมาฝึกอบรมระยะสั้นในด้านฝีมือการนวดแผนไทยเพิ่มเติม หรือหากเจ้าของสถานประกอบการอยากเปิดคลินิกการแพทย์แผนไทยควบคู่กับสถานประกอบการเพื่อสุขภาพก็สามารถมาฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพการแพทย์แผน

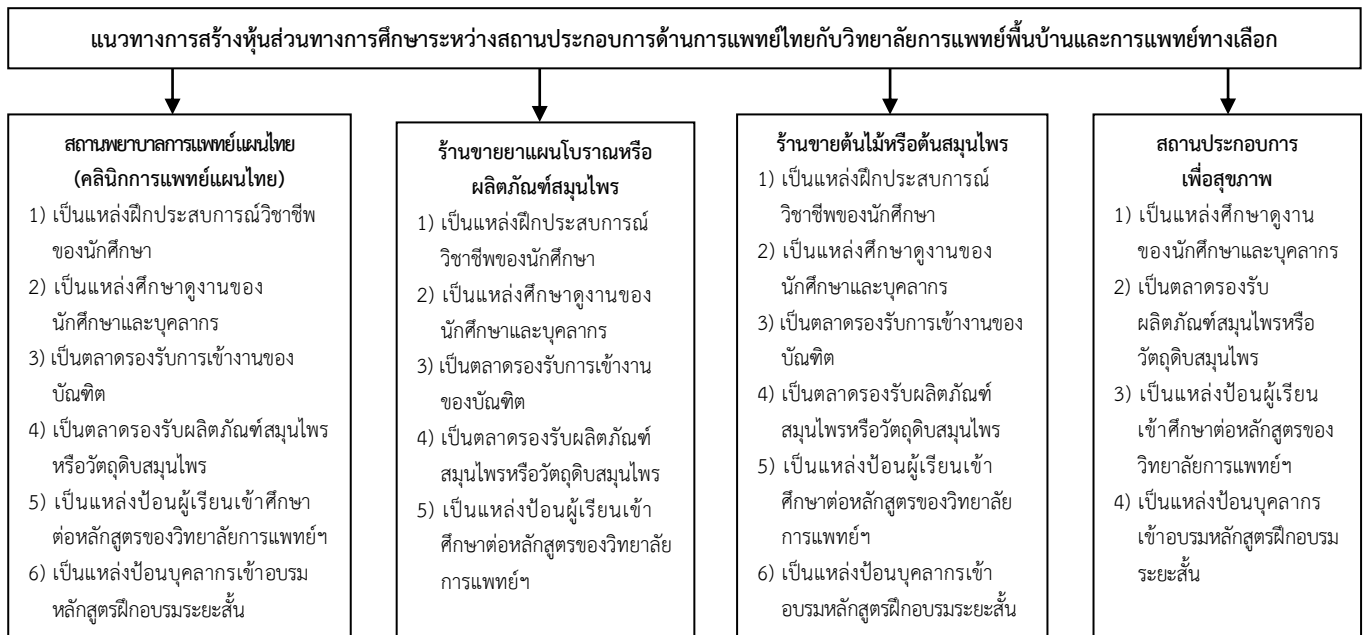
ไทยประเภท ก (มอบตัวศิษย์) รวมถึงพนักงานในสถานประกอบการที่สนใจฝึกอบรมเพื่อสอบขึ้นทะเบียนวิชาชีพสาขาเวชกรรมไทยก็สามารถเข้าฝึกอบรมที่วิทยาลัยการแพทย์ฯ ได้

อภิปรายผล

แนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาระหว่างสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยกับวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก พบว่า สถานพยาบาลการแพทย์แผนไทย (คลินิกการแพทย์แผนไทย) และร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพรมีแนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาจำนวน 6 แนวทาง เหมือนกัน ได้แก่ (1) เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา (2) เป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักศึกษาและบุคลากร (3) เป็นตลาดรองรับการจ้างงานของบัณฑิต (4) เป็นตลาดรองรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพร (5) เป็นแหล่งป้อนผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหลักสูตรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ และ (6) เป็นแหล่งป้อนบุคลากรเข้าอบรมหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น ส่วนร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีแนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาจำนวน 5 แนวทาง ได้แก่ (1) เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา (2) เป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักศึกษาและบุคลากร (3) เป็นตลาดรองรับการจ้างงานของบัณฑิต (4) เป็นตลาดรองรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพร และ (5) เป็นแหล่งป้อนผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหลักสูตรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ ซึ่งไม่มีแนวทางการร่วมมือในการเป็นแหล่งป้อนบุคลากรเข้าอบรมหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น เนื่องจากบุคลากรในร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีศักยภาพที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยมีใบประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย ด้านเภสัชกรรมไทยแล้ว ประกอบกับมีบุคลากรจำนวนจำกัด รวมทั้งยังไม่มีประเด็นหรือหัวข้อที่สนใจจะเข้าร่วมอบรมระยะสั้นกับทางวิทยาลัยการแพทย์ฯ และสถานประกอบการเพื่อสุขภาพมีแนวทางการสร้างหุ้นส่วนทางการศึกษาจำนวน 4 แนวทาง ได้แก่ (1) เป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักศึกษาและบุคลากร (2) เป็นตลาดรองรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพร (3) เป็นแหล่งป้อนผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหลักสูตรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ และ (4) เป็นแหล่งป้อนบุคลากรเข้าอบรมหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น ซึ่งไม่มีแนวทางการร่วมมือในการเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาและเป็นตลาดรองรับการจ้างงานของบัณฑิต เนื่องจากสถานประกอบการเพื่อสุขภาพไม่ตรงตามเจตนาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพและตลาดรองรับการจ้างงานในแต่ละหลักสูตรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชรินทร์ สัทัทิม และคณะ (2556) ศึกษาการพัฒนาตัวแบบความเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษาสำหรับสังคมไทย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นหุ้นส่วน คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก องค์ประกอบความเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษาที่สำคัญมี 3 ประการ คือ ด้านความสัมพันธ์ด้านการแบ่งปันความรับผิดชอบ และด้านความร่วมมือร่วมใจ สำหรับตัวแบบความเป็นหุ้นส่วน พบว่า มี 2 ระยะ คือ ความเป็นหุ้นส่วนจำเป็น และความเป็นหุ้นส่วนสมบูรณ์แบบเรียกว่าความเป็นหุ้นส่วนระหว่างภาคประชาชน ภาคเอกชนและภาครัฐ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุลิม แสงเพิ่ม (2559) ศึกษาแนวทางการรักษาแบบบูรณาการระหว่างแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน โรงพยาบาลพนสนิมคม อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี พบว่า สำหรับผู้ที่ชอบทานยาสมุนไพรควรมีแนวทางดังนี้ 1) เพิ่มศักยภาพบุคลากร เช่น พัฒนาอบรมให้แพทย์แผนไทยมีความรู้เกี่ยวกับโรคและยาของแผนปัจจุบัน การส่งตรวจ Lab บางอย่าง ส่วนแพทย์แผนปัจจุบัน พยาบาล ควรอบรมเกี่ยวกับแพทย์แผนไทย เช่น การใช้ยาสมุนไพร การนวด และ 2) จัดทำแนวทางเวชปฏิบัติ (CPG) ของโรคที่ต้องการร่วมกัน ระหว่างแพทย์แผนไทยกับแพทย์แผนปัจจุบัน มีการบันทึก ประเมินผลการรักษา เพื่อเป็นหลักฐานเชิงวิทยาศาสตร์ นำไปสู่การพัฒนา และสอดคล้องกับงานวิจัยของธีระพงษ์ อาญาเมือง (2563) ศึกษาการส่งเสริมสถานประกอบการสปาเพื่อสุขภาพ ในการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในภาคตะวันออก พบว่า แนวทาง การส่งเสริมสถานประกอบการสปาเพื่อสุขภาพจำเป็นต้องมีการส่งเสริมเกื้อหนุนกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ควรมีการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพให้ครบทั้ง 5 องค์ประกอบ ควรมีการส่งเสริมจากภาครัฐด้านนโยบาย ด้านการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ควรมีการจัดบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการ

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษา สามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

สรุปผลการวิจัย

แนวทางการสร้างหุ่นส่วนทางการศึกษาระหว่างสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยกับวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก พบว่า 1) สถานพยาบาลการแพทย์แผนไทย (คลินิกการแพทย์แผนไทย) มีแนวทางการสร้างหุ่นส่วนทางการศึกษาจำนวน 6 แนวทาง ได้แก่ (1) เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา (2) เป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักศึกษาและบุคลากร (3) เป็นตลาดรองรับการจ้างงานของบัณฑิต (4) เป็นตลาดรองรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพร (5) เป็นแหล่งป้อนผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหลักสูตรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ และ (6) เป็นแหล่งป้อนบุคลากรเข้าอบรมหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น 2) ร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพร มีแนวทางการสร้างหุ่นส่วนทางการศึกษาจำนวน 5 แนวทาง ได้แก่ (1) เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา (2) เป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักศึกษาและบุคลากร (3) เป็นตลาดรองรับการจ้างงานของบัณฑิต (4) เป็นตลาดรองรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพร และ (5) เป็นแหล่งป้อนผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหลักสูตรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ 3) ร้านขายต้นไม้หรือต้นสมุนไพร มีแนวทางการสร้างหุ่นส่วนทางการศึกษาจำนวน 6 แนวทาง ได้แก่ (1) เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา (2) เป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักศึกษาและบุคลากร (3) เป็นตลาดรองรับการจ้างงานของบัณฑิต (4) เป็นตลาดรองรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพร (5) เป็นแหล่งป้อนผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหลักสูตรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ และ (6) เป็นแหล่งป้อนบุคลากรเข้าอบรมหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น และ 4) สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ มีแนวทางการสร้างหุ่นส่วนทางการศึกษาจำนวน 4 แนวทาง ได้แก่ 1) เป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักศึกษาและบุคลากร 2) เป็นตลาดรองรับผลิตภัณฑ์สมุนไพรหรือวัตถุดิบสมุนไพร 3) เป็นแหล่งป้อนผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหลักสูตรของวิทยาลัยการแพทย์ฯ และ 4) เป็นแหล่งป้อนบุคลากรเข้าอบรมหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานต้นสังกัดควรมีการสนับสนุนด้านความร่วมมือกับเครือข่ายหุ่นส่วนทางการศึกษาทั้ง 4 ประเภท เพื่อนำแนวทางที่ได้จากการวิจัยไปต่อยอดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะหลักสูตรการแพทย์แผนไทย

บัณฑิต สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับสถานพยาบาลการแพทย์แผนไทย (คลินิกการแพทย์แผนไทย) และร้านขายยาแผนโบราณหรือผลิตภัณฑ์สมุนไพร สำหรับหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับร้านขายต้นไม้หรือต้นไม้สมุนไพรและสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ทั้งนี้ สองหลักสูตรข้างต้นยังมีความเกี่ยวข้องกับเครือข่ายหุ้นส่วนทางการศึกษาทั้ง 4 ประเภท ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม

2. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ผลการวิจัยนี้เป็นการศึกษาข้อมูลจากสถานประกอบการที่อยู่ในจังหวัดเชียงรายและเลือกตัวแทนของสถานประกอบการที่เปิดดำเนินกิจการเฉพาะพื้นที่ในเขตอำเภอเมืองเชียงรายเท่านั้น ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่วิจัยของอำเภออื่นในจังหวัดเชียงราย ควรมีการขยายขอบเขตพื้นที่วิจัยไปสู่อำเภออื่นในจังหวัดเชียงราย อาจมีแนวทางที่เพิ่มมากขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษาต่อยอดจากการวิจัยนี้ไปถึงขั้นทดลองดำเนินการตามแนวทางที่ได้เพื่อตรวจสอบแนวทางที่ได้ว่าสามารถปฏิบัติได้จริงทุกแนวทางหรือไม่ หรืออาจมีแนวทางอื่นเพิ่มเติมนอกเหนือจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข และองค์การภาครัฐ - เอกชน. (2560). *แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560 - 2564)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สมุทรปราการ: บริษัท ทีเอส อินเทอร์เน็ต จำกัด.
- คณะกรรมการนโยบายสมุนไพรแห่งชาติ. (2565). *(ร่าง) แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2566 - 2570*. กรุงเทพฯ: ร้านพิมพ์ทอง.
- คณะกรรมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2560). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไท ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2560 - 2564)*. กรุงเทพฯ: อู่การพิมพ์.
- ชฎาพร แซ่ม้า, กันยานุช เทาประเสริฐ, ปรางค์ คำแก้ว, รุสนี มามะ และ จินตนา นันต๊ะ. (2566). การประเมินศักยภาพของสถานประกอบการด้านการแพทย์ไทยที่สามารถพัฒนาเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษาของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 10(2), 69-84.
- ชรินทร์ สีทับทิม, บุญทัน ดอกโธสง และ บุญเรือง ศรีเหรียญ. (2556). การพัฒนาตัวแบบความเป็นหุ้นส่วนทางการศึกษาสำหรับสังคมไทย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย*, 3(2), 165-172.
- สุสิทธิ์ แสงเพิ่ม. (2559). *แนวทางการรักษาแบบบูรณาการระหว่างแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน โรงพยาบาลพนัสนิคม อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี*. (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).
- ธีระพงษ์ อาณาเมือง. (2563). *การส่งเสริมสถานประกอบการสปาเพื่อสุขภาพ ในการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในภาคตะวันออก*. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).
- ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580). (13 ตุลาคม 2561). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. หน้า 1.
- พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562. (1 พฤษภาคม 2562). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก. หน้า 56.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (6 เมษายน 2560). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 1-90.
- วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. (2565). *หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ หลักสูตรใหม่ พุทธศักราช 2566*. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก. (2560). *ศักยภาพของวิทยาลัยการแพทย์ฯ*. สืบค้น 26 มกราคม 2565. จาก <https://www.stam2002.com/founding.php>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579*. กรุงเทพฯ: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.